

»Mladi za napredek Maribora«

42. srečanje

Dedi, kje si pa ti vojsko služil?

Raziskovalno področje ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Avtor: Matej Lipovšek, Nikolaj Zečić, Lan Tian Švikart
Mentor: Miro Hribernik

Šola: Center za sluh in govor Maribor
Število točk: 161 / 170

Maribor, februar 2025

»Mladi za napredek Maribora«

42. srečanje

Dedi, kje si pa ti vojsko služil?

Raziskovalno področje ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Maribor, februar 2025

KAZALO VSEBINE

KAZALO GRAFOV IN TABEL	3
KAZALO SLIK.....	4
ZAHVALA.....	5
POVZETEK	6
1 UVOD	7
1.1 Cilji in hipoteze	9
1.1.1 Cilji	9
1.1.2 Hipoteze	9
1.1.3 Preverjanje hipotez	9
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	10
2.1 Organizacija JLA	10
2.2 Oborožitev JLA.....	11
2.3 Služenje vojaškega roka v JLA.....	11
2.4 Vojaški vsakdanjik.....	13
3 EMPIRIČNI DEL.....	15
3. 1 Namen	15
3. 2 Merski pripomočki in postopek zbiranja podatkov	15
3. 3 Vzorec	16
3. 4 Postopek statistične obdelave.....	16
4 REZULTATI.....	16
4.1 Vprašanje 1: Koliko let ste bili stari, ko ste odšli na služenje vojaškega roka v JLA?.....	16
4.2 Vprašanje 2: Koliko časa ste bili na služenju vojaškega roka v JLA?	17
4.3 Vprašanje 3: V katero bivšo jugoslovansko republiko ste bili napoteni na služenje vojaškega roka?.....	17
4.4 Vprašanje 4: V katerem mestu v tej republiki ste služili vojaški rok?	18
4.5 Vprašanje 5: V katerem rodu JLA ste služili vojaški rok?	18
4.6 Vprašanje 6: Se vam je kateri dogodek/pripetljaj na služenju vojaškega roka še posebej vtisnil v spomin? Na kratko opišite.....	19
5 INTERPRETACIJA	21
6 VREDNOTENJE HIPOTEZ	23
7 DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA.....	24
8 ZAKLJUČEK	25
9 PRILOGE	26
10 VIRI IN LITERATURA	28

KAZALO GRAFOV IN TABEL

Grafikon 1: Starost ob odhodu na služenje vojaškega roka v %	16
Grafikon 2: Trajanje služenja vojaškega roka v JLA v %	17
Grafikon 3: Republika služenja vojaškega roka JLA v %	17
Grafikon 4: Rod služenja vojaškega roka v JLA v %	18

KAZALO SLIK

Slika 1: Vojak graničarskih enot JLA v Dravogradu.....	8
Slika 2: Tanki JLA Sherman.....	11
Slika 3: Svečani postroj vojakov JLA.....	13

ZAHVALA

Zahvaljujemo se mentorju za vso strokovno pomoč pri pisanju raziskovalne naloge in pri zbiranju podatkov.

Zahvaljujemo se tudi vsem učiteljem naše šole, ki so naše ankete razdelili svojim učencem, ki so potem doma anketirali svoje dedke.

Najbolj se pa zahvaljujemo dedkom učencev naše šole, ki so si vzeli čas in iskreno odgovorili na naša vprašanja.

POVZETEK

Tema o obveznem služenju vojaškega roka je v zadnjem času ponovno aktualna. Do leta 1991 so slovenski fantje morali služiti vojaški rok v jugoslovanski ljudski armadi (JLA). Poslani so bili na različne konce nekdanje Jugoslavije. Mnoge je to zaznamovalo za celo življenje in jim pustilo bolj ali manj prijetne spomine. Najprej smo raziskali, kakšna vojska je bila nekdanja JLA. Nato nas je zanimalo, kako je potekalo obvezno služenje vojaškega roka v JLA. Te podatke smo dobili s pomočjo literature.

Pri raziskovanju smo uporabili metodo intervjuja s pomočjo anketnega vprašalnika. Učenci naše šole so doma anketirali svoje dedke, ki so služili vojsko v JLA. Zanimala nas je starost dedkov ob odhodu na služenje vojaškega roka, kako dolgo so služili vojaški rok, kje so ga služili, v katerem rodu vojske so bili in katerega dogodka na služenju vojaškega roka se spominjajo še danes. Dobljene odgovore smo statistično predstavili.

Pri našem delu smo si s pomočjo mentorja zastavili pet hipotez. Štiri smo potrdili, ene nismo potrdili. Ugotovili smo, da je bila večina naših dedkov poslana na služenje vojske zelo mlada, večina od njih je bila na služenju več kot eno leto, na služenje vojaškega roka so bili poslani izven Slovenije in to večinoma v kopensko vojsko. Veliko dedkov je tudi opisalo dogodke, ki so se jim pripetili v času služenja vojaškega roka v JLA.

Ključne besede: Jugoslovanska ljudska armada (JLA), Jugoslavija, služenje vojaškega roka.

1 UVOD

OBLAKI SO RDEČI

Oblaki so rdeči,
Kaj nek pomenijo?
Da vsi ti mladi fantje
na vojsko pojdejo.

Pa le kdo bo listje grabil,
pa le kdo bo praprot žel?
Pa le kdo bo dekle ljubil,
ko bom jaz k vojakom šel.

Pa le sam bom listje grabil,
pa le sam bom praprot žel.
Pa le sam bom dekle ljubil,
ko bom jaz nazaj prišel.

(slovenska ljudska pesem)

Naš učitelj za zgodovino nam pri pouku večkrat pripoveduje, kako so v preteklosti mladi fantje morali oditi na služenje vojaškega roka v oddaljene kraje nekdanje Jugoslavije. Služenje vojaškega roka v takratni Jugoslovanski ljudski armadi (JLA) je bilo obvezno za vse zdrave fante po dopolnjenem 18. letu starosti.

Služenje vojaškega roka je bilo za marsikoga pomembna življenjska preizkušnja. Prvič so odšli za dalj časa od doma, stran od družine, prijateljev sošolcev, naučiti so se morali reda, skrbeti sami zase, pogosto so prišli v popolnoma drugačno kulturno okolje, kot je bilo doma.

Slika 1: Vojak graničarskih enot JLA v Dravogradu
(vir: <https://commons.wikimedia.org>)

Po nastanku samostojne Republike Slovenije so nekaj časa mladi fantje morali služiti vojaški rok v Slovenski vojski, danes pa obveznega služenja ni več, ampak imamo profesionalno vojsko, ki jo sestavljajo poklicni vojaki.

V JLA so tako služili naši dedki, naši očetje so bili na služenju vojaškega roka v Slovenski vojski ali pa jim tega več ni bilo treba. Zato smo se odločili, da bomo raziskali kakšne so bile značilnosti služenja vojaškega roka v JLA in o tem s pomočjo anketnega vprašalnika povprašali naše dedke, ki so to doživeli.

V raziskovalni nalogi smo najprej raziskali, kaj je bila JLA in kakšno je bilo obvezno služenje vojaškega roka. S pomočjo mentorja smo sestavili anketni vprašalnik, na katerega so odgovarjali dedki učencev naše šole iz 6., 7., 8. in 9. razreda. Zanimalo nas je, koliko so bili dedki ob služenju vojaškega roka stari, kako dolgo so bili na služenju, kam so bili poslani na služenje in v katerem rodu vojske so služili vojaški rok.

Še posebej nas je zanimalo, če so si služenje vojaškega roka zapomnili po kakšnem posebnem dogodku.

1.1 Cilji in hipoteze

1.1.1 Cilji

Pred pisanjem smo si postavili naslednje cilje:

- spoznati JLA kot oboroženo silo socialistične Jugoslavije,
- raziskati značilnosti služenja naših dedkov v JLA,
- spoznati zanimivosti/dogodke iz časa služenja v JLA.

1.1.2 Hipoteze

Postavili smo 5 hipotez.

Hipoteza 1: Dedki so bili ob odhodu na služenje vojaškega roka v JLA zelo mladi.

Hipoteza 2: Večina dedkov je služila vojaški rok v JLA 12 mesecev.

Hipoteza 3: Večina dedkov je služila vojaški rok izven ozemlja današnje Republike Slovenije.

Hipoteza 4: Večina dedkov je služila vojaški rok v kopenski vojski JLA.

Hipoteza 5: Služenje vojaškega roka v JLA so si dedki zapomnili po različnih dogodkih/prijetljajih.

1.1.3 Preverjanje hipotez

Hipoteze smo preverjali z različnimi vprašanji anketnega vprašalnika.

Hipotezo 1 smo preverili z vprašanjem:

- *Koliko let ste bili stari, ko ste odšli na služenje vojaškega roka v JLA?*

Hipotezo 2 smo preverili z vprašanjem:

- *Koliko časa ste bili na služenju vojaškega roka v JLA?*

Hipotezo 3 smo preverili z vprašanjema:

- *V katero bivšo jugoslovansko republiko ste bili napoteni na služenje vojaškega roka?*
- *V katerem mestu v tej republici ste služili vojaški rok? Ste vojaški rok služili v več kot enem mestu?*

Hipotezo 4 smo preverili z vprašanjem:

- *V katerem rodu JLA ste služili vojaški rok?*

Hipotezo 5 smo preverili z vprašanjem:

- *Se vam je kateri dogodek/pripetljaj na služenju vojaškega roka še posebej vtisnil v spomin? Na kratko opišite.*

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je bila vojaška oborožena sila socialistične Jugoslavije. Ustanovljena je bila ob koncu 2. svetovne vojne iz partizanskih enot. Najprej se je imenovala Jugoslovanska armada, leta 1951 pa se je preimenovala v JLA. Vrhovni poveljnik JLA je bil do svoje smrti leta 1980 Josip Broz Tito, po tem letu pa predsedniki predsedstva Jugoslavije (Kolar, 2005).

2.1 Organizacija JLA

JLA so sestavljali trije glavni rodovi: kopenska vojska, vojaško letalstvo in protizračna obramba ter vojaška in rečna mornarica. Leta 1968 so zaradi strahu pred napadom Sovjetske zveze na Jugoslavijo v vsaki od šestih jugoslovanskih republik ustanovili še Teritorialno obrambo.

JLA je bila na ozemlju Jugoslavije prostorsko razdeljena na več vojaških območij. Poveljstva posameznih območij so bila v Beogradu (pokrivalo je območje vzhodne Hrvaške, Srbije ter Bosne in Hercegovine), Zagrebu (pokrivalo je območje Slovenije in severne Hrvaške), Skopju (pokrivalo je območje Makedonije, južne Srbije in Črne gore) in Splitu, kjer je bil sedež vojaške mornarice. Po letu 1988 je JLA prešla na novo organizacijo, kjer so združili prejšnja vojaška območja. Nastalo je 1. vojaško območje s sedežem v Beogradu, 3. vojaško območje s sedežem v Skopju in 5. vojaško območje s sedežem v Zagrebu. V okvir 5. vojaškega območja je sodilo tudi ozemlje Slovenije (Hribernik, 2013).

Kopenska vojska JLA je štela največje število vojakov, v primeru vojne je lahko vpoklicala veliko število rezervistov, ki so pred tem odslužili vojaški rok v JLA. Kopensko vojsko so sestavljali pehota, oklepno mehanizirane enote, topništvo, protiletalska obramba, vezisti, inženirci in ter enote za radiološko in kemično obrambo. Vojaško letalstvo JLA je bilo po številu letal in helikopterjev drugo najmočnejše med evropskimi vojskami. Vojaška mornarica JLA je bila po svoji moči prav tako primerljiva z drugimi vojaškimi mornaricami evropskih držav.

2.2 Oborožitev JLA

»Po številu orožja je bila JLA na tretjem ali četrtem mestu med vojskami vzhodnoevropskih držav. Leta 1991 je imela v svoji sestavi 1.850 tankov, 240 izvidniških oklepnih vozil, 490 bojnih vozil pehote, 500 oklepnih transporterjev, 1.934 kosov artilerijskega orožja večjega kalibra, okoli 6.400 minometov, 1.799 protioklepnih topov, 449 letal in 190 helikopterjev, 11 podmornic, 15 raketnih čolnov in topovnjač, 14 torpednih čolnov in 79 ostalih plovil.« (Hribernik, 2013, str. 121)

Slika 2: Tanki JLA Sherman

(vir: <https://commons.wikimedia.org>)

Oborožitev nekaterih rodov JLA je bila v osemdesetih letih že precej zastarela. Oklepno mehanizirane enote so imele v uporabi zastarele tanke sovjetskega izvora in številne tanke še iz 2. svetovne vojne. Tudi vojaško letalstvo je uporabljalo zastarela sovjetska letala Mig-21 in zastarela letala jugoslovanske izdelave. Stroški vzdrževanja zastarele tehnike so bili zato ogromni, zaradi česar je bilo potrebno varčevati pri usposabljanju nabornikov.

2.3 Služenje vojaškega roka v JLA

JLA je bila sestavljena iz vojakov na služenju vojaškega roka in profesionalnega poveljniškega kadra, poleg tega pa je zaposlovala tudi civilne uslužbence (kuharji, mehaniki ...). Služenje vojaškega roka v JLA je temeljilo na splošni vojaški obveznosti, ki je veljala za vse moške med 18. in 27. letom starosti. Vojaški rok so morali odslužiti vsi fantje, ki so bili pred naborno komisijo ocenjeni kot sposobni ali delno sposobni za vojaško službo. Služenje vojaškega roka je sprva trajalo dve leti, v letalstvu in

tankovskih enotah tri leta, v mornarici pa štiri leta. Po letu 1964 je vojaški rok trajal za vse 18 mesecev (Kolar, 2005).

Vpoklic fantov na služenje vojaškega roka v JLA je bil običajno dvakrat na leto. Način služenja vojaškega roka je bil razdeljen na dva dela. V prvem delu so se vojaki usposabljali v vojaških spretnostih in veščinah (vojaški red, vojaška pravila, korakanje ...), drugi del vojaškega roka pa so odslužili v bojnih enotah, kjer so se usposabljali za izvajanje nalog v rodu vojske, kamor so bili dodeljeni (pehota, tankisti, letalstvo, mornarica). Po odsluženem vojaškem roku so bili vojaki razporejeni v rezervno sestavo JLA, kjer so se morali udeleževati obveznih vojaških vaj in tečajev, običajno v bližini kraja svojega stalnega bivališča (Kolar, 2005).

V obdobju po koncu 2. svetovne vojne je bilo služenje vojaškega roka v JLA mnogim fantom v ponos, s prihodom družbenih sprememb v Jugoslaviji v osemdesetih letih 20. stoletja pa je to mnogim postalo dodatno breme. V služenju vojske so videli izgubo časa, ki bi ga lahko uporabili za šolanje.

Pred odhodom na služenje vojaškega roka so se fantje morali javiti na občini, kjer so imeli stalno prebivališče. Tam so dobili navodila za odhod. Pred odhodom na služenje so za prijatelje in sorodnike pripravili poslovilno zabavo, kjer so se od njih poslovili. Na pot so po navadi odšli z vlakom. Na železniško postajo so jih pospremili domačini, prijatelji in dekleta. Slovo je bilo težko, še posebej za tiste, ki so odhajali v zelo oddaljene kraje Jugoslavije. Vožnja z vlakom je lahko trajala tudi več dni. Po prihodu v kraj služenja so jih na železniški postaji pričakali vojaški poveljniki in jih odvedli v vojašnico JLA (Kolar, 2005).

Po prihodu v vojašnico so fante razporedili v določene enote. Sledilo je striženje las na zelo kratko dolžino, nato so jim razdelili vojaško opremo, njihova civilna oblačila pa so poslali domov. V nadaljevanju je sledilo prhanje in zdravniški pregled z obveznim cepljenjem. Jezik poveljevanja v JLA je bil srbohrvaški, čeprav so bili v Jugoslaviji uradni vsi jeziki narodov, ki so jo sestavljali. Fantje so se tako znašli v nenavadnem okolju z drugačnimi vrednotami in drugačnim načinom življenja. Novo okolje je od njih zahtevalo red, disciplino, poslušnost in ponižnost (Kolar, 2005).

Slika 3: Svečani postroj vojakov JLA

(vir: <https://commons.wikimedia.org>)

2.4 Vojaški vsakdanjik

Ob prihodu so vojaki dobili vojaško opremo, ki pa jim je bila pogosto prevelika ali premajhna, tako da so jo morali pozneje med seboj izmenjati. Oprema je bila po navadi stara, rabljena in pošita. Pranje opreme je bilo možno enkrat na teden ali na 14 dni. So pa morali opremo vsak dan čistiti, kajti na jutranjih pregledih enot je morala biti čista. Zelo pogosto so se med služenjem vojaškega roka pojavile kraje opreme. Ko je eden izmed vojakov ostal brez dela opreme, jo je nadomestil s krajo naslednjemu. Vojaki so dobili tudi osebno oborožitev.

Nastanitveni pogoji so bili po 2. svetovni vojni slabi, pozneje so se začeli izboljševati. Poveljniki so bili pri pregledu urejenosti sob nepopustljivi, če vojaki niso imeli urejene postelje, so dobili disciplinske kazni. V stavbah, kjer so bili nameščeni, pogosto niso imeli tekoče vode, ampak le posodo z vodo. Orožje so imeli vojaki shranjeno po hodnikih. Prh ali kabin za prhanje v večini objektov ni bilo. Vsak vojak je imel svojo omarico za shranjevanje vojaške opreme. Prehrana je bila odvisna od prehrabnih navad v določenem okolju. Najpogostejše je bilo na jedilniku zelje in pasulj. Imeli so tri obroke: zajtrk, kosilo in večerjo, dodana je bila tudi malica. Sčasoma se je kvaliteta prehrane izboljšala, izbirati je bilo celo mogoče med več vrstami kosil (Kolar, 2005).

Delovni dan se je za vojake na služenju vojaškega roka začel ob 4.30 ali ob 5. uri. Najprej je bila jutranja telovadba, ki je trajala 20 minut, po telovadbi so imeli čas za osebno higieno in urejanje sobe. Zajtrk je bil med 6.30 in 7.30, sledil je postroj enote in dvig zastave. Vojakom so prebrali dnevno povelje, od 8. ure je sledilo dnevno usposabljanje, ki je trajalo do kosila ob 13.30. Po kosilu so imeli vojaki nekaj prostega časa, ob 16.30 se je začelo popoldansko usposabljanje, ki je trajalo do 18. ure. Sledila je večerja in prosti čas po večerji. Prosti čas je bil namenjen za čiščenje osebne opreme, osebno higieno in čiščenje prostorov. Nočni počitek je trajal od 22. do 5. ure. Vojaki so se usposabljali šest dni na teden, prosta je bila samo nedelja. En dan v tednu je bil, poleg sobote in nedelje, določen za popoldanski izhod iz vojašnice v mesto (Kolar, 2005).

Vojaško usposabljanje je bilo razdeljeno na dva dela. Prvi del je predstavljalo splošno usposabljanje, ki je trajalo od tri do šest mesecev. Vojaki so se usposobili za izvajanje bojnih veščin. V drugem delu so se vojaki urili v izvajanju bojnih nalog, njihova glavna naloga je bila stražarska služba. Vojaki so se v prvih mesecih služenja seznanili s pravili in predpisi v vojski ter pravili obnašanja in delovanja v vojski. Če so pravila kršili, so bili kaznovani, lahko pa so bili tudi nagrajeni. Lažje kazni so bile opomini in dodatno delo, težje pa vojaški pripor, vojaški zapor ali podaljšanje služenja vojaškega roka.

Slika 4: Usposabljanje vojakov na služenju vojaškega roka
(vir: <https://www.pinterest.com/pin/103231016446865088/>)

V času služenja vojaškega roka so enote pogosto hodile na taborjenje, kjer so vojaki izvajali bojna streljanja in taktične vaje. Velik del časa je bil namenjen varovanju objektov ali straži. V drugem delu usposabljanja so imeli vojaki veliko prostega časa in dolgočasje. Odnosi med vojaki so bili dobri, v večini primerov so se slovenski vojaki zelo dobro razumeli z vojaki drugih narodnosti. Poveljniki so zelo redko delali razlike med vojaki in narodnostmi. Veliko vojakov si je služenje vojaškega roka v JLA zapomnilo po veselih in žalostnih dogodkih (Kolar, 2005).

3 EMPIRIČNI DEL

3. 1 Namen

Namen empiričnega dela raziskovalne naloge je bil ugotoviti značilnosti služenja vojaškega roka dedkov učencev naše šole v JLA.

Raziskati smo želeli, koliko so bili dedki učencev naše šole ob služenju vojaškega roka stari, kako dolgo so služili vojaški rok, v katero od nekdanjih jugoslovanskih republik so bili napoteni na služenje vojaškega roka in v katerem rodu vojske so služili vojaški rok.

Zanimalo nas je, če so si služenje vojaškega roka zapomnili po kakšnem posebnem dogodku.

3. 2 Merski pripomočki in postopek zbiranja podatkov

Za potrebe raziskave smo ob pomoči mentorja izdelali anketni vprašalnik. Ankete smo razdelili učencem, ki so jih odnesli svojim dedkom, ki so služili vojaški rok v JLA. Izpolnjene ankete so učenci prinesli nazaj v šolo.

Anketni vprašalnik ima šest vprašanj. Pri anketi smo morali paziti, da vprašanja niso bila prezahtevna, saj je od služenja vojaškega roka minilo že več kot trideset let. Na vprašanja je bilo treba odgovarjati z obkroževanjem, pri dveh je bilo treba zapisati ime republike in mesta, pri zadnjem pa opisati dogodek. Anketni vprašalnik je priloga raziskovalne naloge.

3. 3 Vzorec

Anketo smo razdelili učencem 6., 7., 8. in 9. razredov naše osnovne šole. Vrnjenih smo dobili 34 izpolnjenih anket. Pri tem je treba upoštevati, da vsi dedki učencev niso služili vojaškega roka, da so nekateri že pokojni, nekateri pa ankete niso vrnili ali želeli izpolniti.

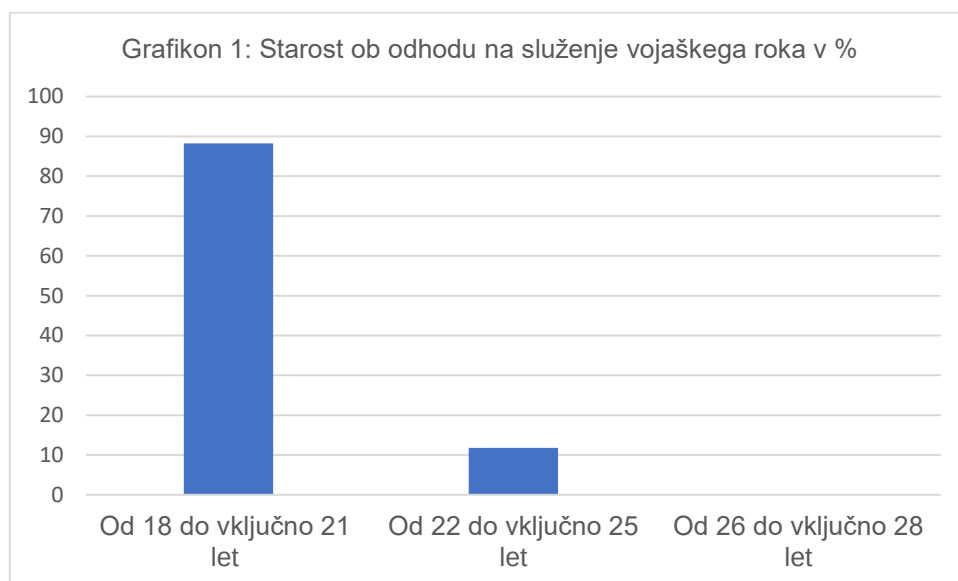
3. 4 Postopek statistične obdelave

Podatke ankete smo dobili na anketnih listih v pisni obliki. Odgovore smo ročno prešteli in vnesli v program Microsoft Excel. S pomočjo omenjenega programa smo izdelali grafe ter izračunali vrednosti.

4 REZULTATI

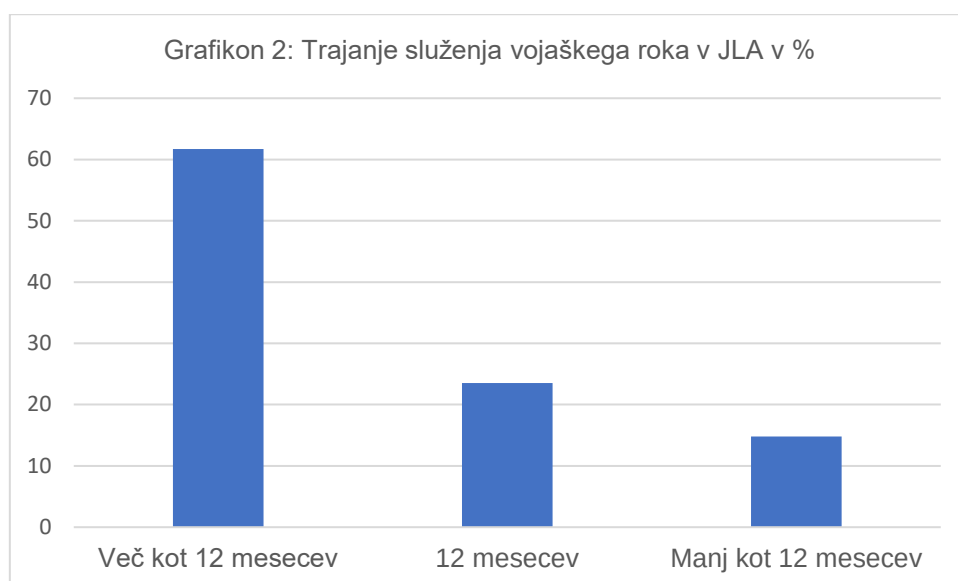
Zbrane podatke smo prikazali s stolpičnimi grafikoni.

4.1 Vprašanje 1: Koliko let ste bili stari, ko ste odšli na služenje vojaškega roka v JLA?

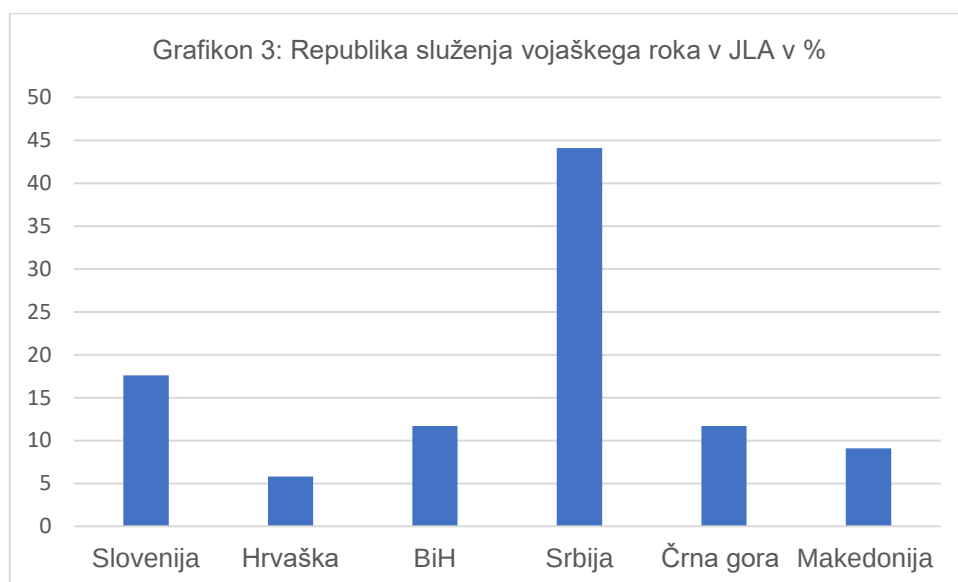
Na prvo vprašanje je 30 (88,2 %) anketirancev odgovorilo, da so bili ob odhodu na služenje vojaškega roka stari od 18 do vključno 21 let, 4 (11,8 %) anketiranci so odgovorili, da so bili stari od 22 do vključno 25 let, nihče pa ni odgovoril, da je bil star od 26 do vključno 28 let.

4.2 Vprašanje 2: Koliko časa ste bili na služenju vojaškega roka v JLA?

Na drugo vprašanje je 21 (61,7 %) anketirancev odgovorilo, da so bili na služenju vojaškega roka v JLA več kot 12 mesecev, 8 (23,5 %) anketirancev je odgovorilo, da so bili na služenju vojaškega roka v JLA 12 mesecev, 5 (14,8 %) anketirancev pa je odgovorilo, da so bili na služenju vojaškega roka v JLA manj kot 12 mesecev.

4.3 Vprašanje 3: V katero bivšo jugoslovansko republiko ste bili napoteni na služenje vojaškega roka?

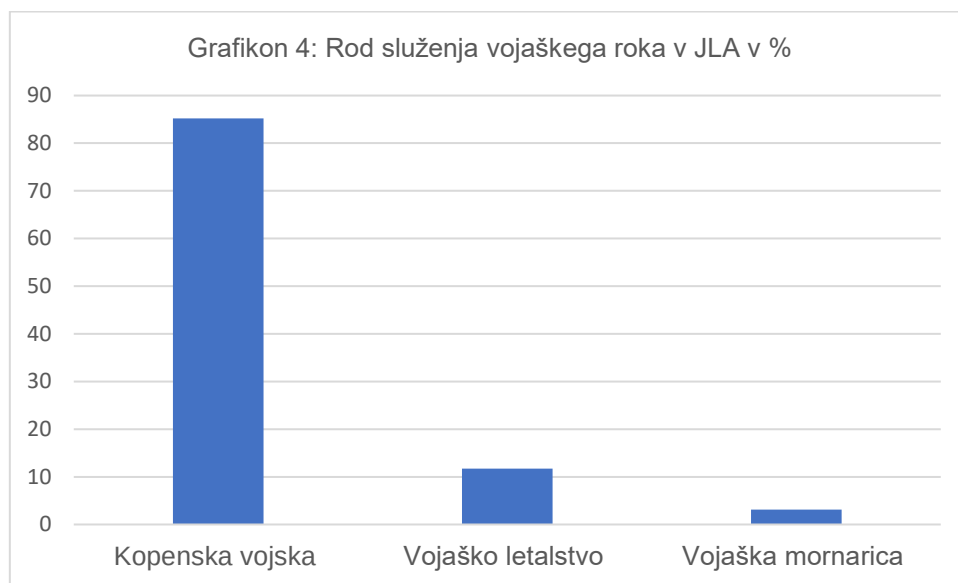
Na tretje vprašanje je 6 (17,6 %) anketirancev odgovorilo, da so vojaški rok v JLA služili v Sloveniji, 2 (5,8 %) sta odgovorila, da sta vojaški rok v JLA služila na Hrvaškem, 4 (11,7 %) so odgovorili, da so vojaški rok v JLA služili v BiH, 15 (44,1 %) jih je odgovorilo, da so vojaški rok v JLA služili v Srbiji, 4 (11,7 %) so odgovorili, da so vojaški

rok služili v Črni gori, 3 (9,1 %) pa so odgovorili, da so vojaški rok v JLA služili v Makedoniji.

4.4 Vprašanje 4: V katerem mestu v tej republiki ste služili vojaški rok?

Na četrto vprašanje so 3 anketiranci odgovorili, da so služili vojaški rok v JLA v Ljubljani, prav tako 3 anketiranci so odgovorili da so služili vojaški rok v JLA v Somboru, 2 sta odgovorila da sta služila vojaški rok v JLA v Titogradu (Podgorici), prav tako po 2 v Skopju, Novem Sadu, Postojni, Banja Luki, Zagrebu, Sremski Mitrovici in Rumi, po eden pa v Kolašinu, Prilepu, Subotici, Bohinjski Beli, Šabcu, Prevlaki, Bački Topoli, Bihaću, Derventi, Brčkem, Valjevu, Petrovacu na Mlavi, Beogradu, Varaždinu, Prokuplju, Kumanovu, Splitu, Gevgeliji, Kičevu, Mokronogu, Skopskem Petrovcu, Pančevu, Tolminu, Bovcu, Sarajevu, Zemunu, Novem mestu, Jastrebacu in Ilirski Bistrici.

4.5 Vprašanje 5: V katerem rodu JLA ste služili vojaški rok?

Na peto vprašanje je 29 (85,2 %) anketirancev odgovorilo, da so vojaški rok v JLA služili v kopenski vojski, 4 (11,7 %) anketiranci so odgovorili, da so vojaški rok v JLA služili v vojaškem letalstvu, 1 (3,1 %) anketiranec pa je odgovoril, da je vojaški rok v JLA služil v vojaški mornarici.

4.6 Vprašanje 6: Se vam je kateri dogodek/pripetljaj na služenju vojaškega roka še posebej vtisnil v spomin? Na kratko opišite.

Na šesto vprašanje je odgovorilo 23 od skupno 34 anketirancev. Nekateri so samo omenili dogodek, ki se jim je pripetil na služenju vojaškega roka v JLA, drugi pa so ga natančno opisali.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj najbolj zanimivih dogodkov, ki so se anketiranim vtisnili na služenju vojaškega roka v JLA vtisnili v spomin.

Opis 1: *»Nudili smo pomoč krajanom Marezig pri izgradnji vodovoda. Skupaj z njimi smo kopali järke za cevi. Krajanje so nas pogostili s hrano in pijačo, ob koncu izgradnje vodovoda so priredili glasbeni večer. Bili so nam iskreno hvaležni in med vojsko in občani so ostale prijateljske vezi.«*

Opis 2: *»V vojski smo bili zelo lačni. V glavnem smo jedli zelje. Čistili smo topove. Na straži nas je bilo strah, ko smo stražili v gozdu. Za 29. november¹ smo za nagrado dobili 1 dcl vina. Bili smo prvi na streljanju s havbicami 203 mm, ki so prispele iz Koreje. To je bilo darilo Jugoslaviji. Bil sem v artilerijskem polku 444. 10 dni sem dobil nagradni dopust kot dober vojak. Nekaj mojih prijateljev Primorcev se po dopustu ni vrnilo v vojsko, saj so pobegnili v Italijo.«*

Opis 3: *»V Srbiji so bili dobri ljudje. Dajali so hrano vojakom. Na oddajniku je bilo 6 vojakov in 1 oficir. Po končanem služenju na oddajniku smo postali desetarji². Ker smo bili pridni, smo dobili veliko dni dopusta, zato sem prišel 20 dni prej domov.«*

Opis 4: *»Bilo je vroče poletje in smo se s tremi prijatelji odpravili v majhno vasico, oddaljeno dobre pol ure od kasarne³. V bližini je bilo majhno jezero. Odločili smo se, da se malo ohladimo. Ker nismo imeli kopalk, smo se v vodo podali kar goli. Po dobri uri zabave smo se odpravili domov. Ko smo prišli iz vode, smo ugotovili, da nam je nekdo skril obleke. V paniki, kako bomo prišli v kasarno, smo začeli iskati obleke, to je trajalo skoraj uro preden smo našli obleke na drevesih. V kasarno smo kar lepo zamudili, tako da so nas že iskali. Sledila je kazen in to čiščenje WC. To je bil dogodek, ki mi je ostal v spominu.«*

¹ 29. november je bil v bivši Jugoslaviji največji državni praznik v spomin na rojstvo socialistične Jugoslavije med 2. svetovno vojno.

² Položajna oznaka v JLA.

³ Ime za vojašnico JLA.

Opis 5: »Bil je oktober, zunaj že zelo mrzlo. Vsako jutro je bila telovadba na prostem, telovadili smo v spodnji majici. Ker me je zeblo, sem izrekel kletvico, nadrejeni je slišal in sledila je kazen. Po tem sem kar zelo dolgo čistil stranišča. Šofer od komandanta⁴ kasarne me je neki dan nagovoril, naj poskusim vozit avto od komandanta. Bil je Slovenec in moj prijatelj, zato sem se strinjal, čeprav sem mu povedal, da še nisem vozil avta. Bil sem neroden in sem namesto na zavoro pritisnil na plin. Sledil je trk v obcestno luč. Bilo me je zelo strah, saj so bile v vojski kar stroge kazni. Priskočili so mi na pomoč in smo celo noč ravnali pločevino in barvali. Naslednji dan nihče ni nič opazil in tudi naju niso izdali.«

Opis 6: »Uzbuna⁵ in nato vojaške vaje na Fruški gori. Sirena nas je zbudila v zgodnjih jutranjih urah. Oblačili smo se med potjo na zbirno mesto. Tam so nam razdelili naloge in takoj smo tekli do vozil. Kolona je še v temi brez luči krenila na Fruško goro. Tam smo zapeljali na polje posejano s pšenico. Tla so bila zelo razmočena, saj je bila zgodnja pomlad. Vozila so drugo za drugim nasedla v mokri ilovici. S težavo smo jih namestili za bojno streljanje. Pozno popoldne smo se vrnili v kasarno. Sledilo je novo povelje. Zjutraj morajo biti oblačila in vozila čista. Z mrzlo vodo smo si čistili oblačila in prali vozila, voda pa je že zmrzovala. Opravičila za neopravljeno nalogo ni bilo, sledile so kazni.«

Opis 7: »Med tistim časom, ko sem bil v vojski, je nastal spor med Jugoslavijo in Italijo. Bili smo v pripravljenosti in smo morali spati oblečeni s puško v postelji.«

Opis 8: »Snemanje filma v Šabcu, filmu se je reklo Užiška republika⁶. Mi smo bili nemški vojaki. Bilo je leto 1973.«

Opis 9: »Tankisti smo imeli usposabljanje 15 mesecev in po treh mesecih smo imeli preverjanje celotne kasarne. Bil sem najboljši v vseh disciplinah in sem dobil za nagrado 10 dni izrednega dopusta. Posebej pa mi je bila dodeljena nagrada meni kot Slovencu in še enemu iz Zagreba – nošenje Titove štafete⁷ v mestu Sombor. Kar se tiče dopusta pa so me ogoljufali, saj so v naši izvedli loterijo vlečenja listkov za izredni

⁴ Poveljnik vojašnice JLA.

⁵ Znak za preplah v JLA.

⁶ Jugoslovanski vojni film prikazan leta 1974.

⁷ Imenovana tudi Štafeta mladosti, ki je mesec in pol potovala skozi vse jugoslovanske republike ter pot zaključila v Beogradu, kjer je bila predana Josipu Brozu Titu.

dopust, ki sem si ga edini prislužil, a sem izpadel. To je pri meni pustilo kar nekaj razočaranja, ker sem bil ogulofan.«

Opis 10: *»Ko se je Tito⁸ peljal na Brdo smo morali biti v častni straži (postroj v vrsto).«*

Opis 11: *»Vsak dan smo jedli fižol. Zredil sem se. Imel sem sodelavca/prijatelja Vlada, ki je igral kitaro.«*

Opis 12: *»Pri metanju ročne bombe je na vaji vojak izpustil bombo za sabo, ni je odvrget v bombno luknjo. Kapetan, ki je bil navzoč pri metanju, se je vrgel na bombo in s svojim telesom obvaroval metalca in ostale vojake pred poškodbami. Kapetan je po več operacijah preživel.«*

Opis 13: *»Bil je čas nekih zunanjih sovražnikov, ki bi nas lahko napadli. Bil sem na nočni straži v konjušnici pri konjih, ko je začelo pokati in žvižgati. Čuti je bilo tudi odboje metkov od sten. Stražar pri ograji je pričel streljati, ker je zaslišal premikanje in se na njegov poziv: »Stoj, streljal bom,« nihče ni odzval. Bilo je zelo neprijetno, saj sem bil pri konjih brez orožja. Čez nekaj časa je streljanje potihnilo in po posredovanju dežurnega oficirja se je izkazalo, da sovražnika ni bilo, pač pa se je v bližini stražarja premikala srna, ki je pa stražar na srečo ni zadel.«*

5 INTERPRETACIJA

S pomočjo raziskovalnih vprašanj, ki smo jih oblikovali na podlagi anketnega vprašalnika, smo raziskovalni problem podrobneje opredelili in razčlenili.

Iz odgovorov na prvo vprašanje smo izvedeli, da je bilo kar 88,2 % anketiranih ob odhodu na služenje vojaškega roka starih med 18 do vključno 21 let, kar pomeni, da so na služenje odšli takoj po končani srednji šoli in da so bili zelo mladi. Samo 11,8 % anketiranih je bilo starih med 22 do vključno 25 let. Naša domneva je, da so to bili tisti, ki so končali fakulteto. Presenetilo nas je, da nihče od napotениh ni bil star več kot 25 let, čeprav smo to pričakovali.

Na drugo vprašanje nismo dobili pričakovanega odgovora, saj je kar 61,7 % anketiranih odgovorilo, da so vojaški rok služili več kot 12 mesecev. Pričakovali smo,

⁸ Josip Broz Tito (1892 – 1980) je bil dolgoletni jugoslovanski predsednik.

da je večina služila vojaški rok 12 mesecev. Kot se je izkazalo, je bilo teh le 23,5 % anketiranih. Samo 14,8 % anketiranih je služilo vojaški rok manj kot eno leto. Iz tega sklepamo, da so na anketo odgovarjali predvsem po letih starejši dedki učencev, ki so morali vojaški rok služiti 18 ali celo 24 mesecev, v zadnjem obdobju obstoja Jugoslavije se je namreč vojaški rok skrajšal na 12 mesecev.

Odgovori na tretje vprašanje nas niso presenetili, saj je samo 17,6 % anketiranih služilo vojaški rok v Sloveniji, vsi ostali pa v drugih republikah nekdanje Jugoslavije. Skoraj polovica (44,1 % anketiranih) jih je služila vojaški rok na ozemlju Srbije. Slovenija je bila v Jugoslaviji po površini druga najmanjša republika, takoj za Črno goro, Srbija pa je bila po površini največja republika, temu primerna je bila tudi razporeditev enot JLA, kamor so bili poslani Slovenci. Pogosto je veljalo, da se Slovence pošilja na služenje vojaškega roka bolj na jug skupne države in tudi obratno – Srbe, Črnogorce in Makedonce bolj na sever. S tem naj bi se krepila povezanost jugoslovanskih narodov v smislu »bratstva in enotnosti«.

Zgornji razlagi sledijo tudi odgovori anketiranih na četrto vprašanje. Največ anketiranih je služilo vojaški rok v krajih izven Slovenije, od tega največ po različnih mestih v Srbiji. Od 34 anketiranih jih je samo 6 služilo vojaški rok v mestih v Sloveniji.

Na peto vprašanje smo dobili pričakovan odgovor, saj je kar 85,2 % anketiranih odgovorilo, da so vojaški rok služili v kopenski vojski. V vojaški mornarici je služil vojaški rok samo eden od anketirancev. Takšno razporeditev služenja lahko razložimo s tem, da so bile kopenske enote najbolj številčno zastopan rod v JLA.

S pomočjo odgovorov na šesto vprašanje, ki je bilo odprtega tipa, smo ugotovili, da si je kar 23 od skupno 34 anketiranih služenje v JLA zapomnilo po kakšnem dogodku ali pripetljaju, ki se ga spominjajo še po več kot 30 letih od končanja služenja. Nekaj opisov dogodkov je bilo zelo kratkih, več kot polovica anketiranih pa se je pri tem vprašanju zelo razpisala. Takšne odgovore smo tudi pričakovali. Večina mladih fantov je ob odhodu na služenje vojaškega roka prvič odšla od doma za dalj časa, morala prevzeti odgovornosti in naloge, skrbeti sama zase in spoznala nove prijatelje in drugačno kulturo od do tedaj poznane slovenske.

6 VREDNOTENJE HIPOTEZ

Hipoteza 1: Dedki so bili ob odhodu na služenje vojaškega roka v JLA zelo mladi.

Po pregledu odgovorov vezanih na to vprašanje smo ugotovili, da je bila večina dedkov ob odhodu na služenje vojaškega roka zelo mlada.

Hipotezo 1 zato lahko potrdimo.

Hipoteza 2: Večina dedkov je služila vojaški rok v JLA 12 mesecev.

Po pregledu odgovor na drugo vprašanje smo ugotovili, da je več kot polovica anketiranih odgovorila, da so vojaški rok služili več kot 12 mesecev.

Hipoteze 2 zato ne moremo potrditi.

Hipoteza 3: Večina dedkov je služila vojaški rok izven ozemlja današnje Republike Slovenije.

Pri vprašanju o republiki služenja vojske je samo 6 od 34 anketiranih odgovorila, da so služili vojaški rok v Sloveniji.

Hipotezo 3 zato lahko potrdimo.

Hipoteza 4: Večina dedkov je služila vojaški rok v kopenski vojski JLA.

Na vprašanje o rodu služenja vojske je velika večina anketiranih odgovorila, da so vojsko služili v kopenski vojski.

Hipotezo 4 zato lahko potrdimo.

Hipoteza 5: Služenje vojaškega roka v JLA so si dedki zapomnili po različnih dogodkih/prijetljajih.

Pri zadnjem vprašanju ankete so slabe tri četrtine anketiranih omenile ali opisale dogodek ali prijetljaj, ki se ga še spominjajo iz služenja vojaškega roka.

Hipotezo 5 zato lahko potrdimo.

7 DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

Menimo, da je naša naloga družbeno odgovorna, saj smo z njo želeli raziskati in predstaviti pomembno obveznost, ki so jo v nekdanji Jugoslaviji imeli mladi fantje – služenje vojaškega roka v JLA. Večina mladih danes sploh ne ve, kaj je pomenilo služenje domovini, kot so to obveznost pogosto imenovali, zato se nam je osvetlitev te tematike zdela še toliko bolj pomembna. Obdobje, v katerem so naši dedki služili vojsko, se je zelo razlikovalo od današnjega. To je bil čas, ko še ni bilo zasvojenosti z elektronskimi napravami, uživanja prepovedanih substanc, hitrega življenjskega tempa in poplave informacij. Spoštovanje staršev, učiteljev in institucij, kot je vojska, je bilo bistveno večje. Tudi delovne navade mladih so bile boljše. Večina mladih je z nelagodjem pričakovala odhod na služenje vojaškega roka, nekateri so se skušali temu tudi izogniti. Služenje vojske jih je naučilo spoštovanja avtoritete, skrbi zase, reda in odgovornosti za svoja dejanja. Prvič so za daljši čas bili odrezani od družine, prijateljev in sorodnikov. Večino od njih je to utrdilo, (pre)vzgojilo, bili so v neke vrste šoli za življenje, spoznavali so samega sebe in kako reagirajo v stresnih situacijah. Današnje mlade generacije so za to izkušnjo prikrajšane, svet, ki ga spoznavajo preko ekranov elektronskih naprav jim tega ne omogoča.

Sami izkušnje služenja vojaškega roka verjetno ne bomo dobili, zato je pomembno, da nam jo predajo naši dedki in tudi starši. Zaradi tega smo se odločili to tematiko predstaviti v raziskovalni nalogi in jo prestaviti našim vrstnikom. Po drugi strani pa nas tematika naloge lahko vzpodbudi k razmisleku, kako smo lahko mladi srečni, da nam ni več ttreba služiti vojaškega roka v oddaljenih krajih nekdanje skupne države, kjer sta bila jezik in kultura drugačna od slovenske. Naloga dokazuje napredek – danes vojsko služijo tisti, ki to želijo in so za to plačani, to je lahko pozneje celo njihova služba. Nekaterе evropske države v zadnjem obdobju zaradi vojne v Ukrajini in spopadov na Bližnjem vzhodu razmišljajo o tem, da bi ponovno uvedle obvezno služenje vojaškega roka. Se obeta kaj podobnega tudi v Sloveniji?

8 ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi smo si zastavili jasne cilje, ki smo jim sledili skozi raziskovanje. Zanimalo nas je, kakšna je bila vojska nekdanje socialistične Jugoslavije, kakšne so bile značilnosti služenja vojaškega roka naših dedkov v njej in kako se naši dedki spominjajo raznih dogodkov med služenjem vojaškega roka.

S pomočjo ankete smo ugotovili, da je bila večina naših dedkov ob odhodu na služenje zelo mladih, večina od njih je morala vojaški rok služiti več kot eno leto. Na služenje roka so bili poslani izven Slovenije, v južne dele nekdanje Jugoslavije. Večina jih je bila napotena na služenje v kopensko vojsko. Zelo zanimivi so se nam zdeli njihovi spomini na dogodke, ki so jih doživeli med služenjem vojaškega roka. Večina se spominja dobrih odnosov med vojaki, enolične prehrane in tudi kaznovanj.

Od razpada Jugoslavije in s tem tudi konca služenja vojaškega roka v JLA je minilo že več kot četrto stoletje. Veliko naših dedkov je zaradi tega na nekatere značilnosti služenja vojske že pozabilo, nekaterih tudi ni več med nami, nekateri pa so bili služenja oproščeni. Kljub temu menimo, da bo naša raziskovalna naloga mladim lahko osvetlila vsaj nekaj značilnosti obdobja, ki so ga naši dedki morali preživeti v vojski nekdanje skupne države.

9 PRILOGE

ANKETNI VPRAŠALNIK – SLUŽENJE VOJAŠKEGA ROKA V JLA

1. Koliko let ste bili **stari**, ko ste odšli na služenje vojaškega roka v JLA (obkrožite)?
 - a. Od 18 do vključno 21 let.
 - b. Od 22 do vključno 25 let.
 - c. Od 26 do vključno 28 let.
2. Koliko **časa** ste bili na služenju vojaškega roka v JLA (obkrožite)?
 - a. Več kot 12 mesecev.
 - b. 12 mesecev.
 - c. Manj kot 12 mesecev.
3. V katero bivšo **jugoslovansko republiko** ste bili napoteni na služenje vojaškega roka (odgovorite)?

4. V katerem **mestu** v tej republiki ste služili vojaški rok (odgovorite)? Ste vojaški rok služili v **več kot enem mestu** (odgovorite)?

5. V katerem **rodu JLA** ste služili vojaški rok (obkrožite)?
 - a. Kopenska vojska (pehota, tankovske enote, topništvo, graničarji).
 - b. Vojaško letalstvo in protizračna obramba.
 - c. Vojaška mornarica in rečna mornarica.
6. Se vam je kateri **dogodek/pripetljaj** na služenju vojaškega roka še posebej vtisnil v spomin? Na kratko opišite.

[illegible]

10 VIRI IN LITERATURA

Hribernik, M. (2013). *Vojna na Hrvaškem (1990–1995)*. Doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.

Janša, J. (1992). *Premiki. Nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jež, B. (1994). *Nikoli več YU?* Ljubljana: Slon.

Kolar, S. (2005). *Služenje vojaškega roka v Jugoslovanski ljudski armadi (Jugoslovanski armadi)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Marijan, D. (2008). *Slom Titove armije. JNA i raspad Jugoslavije 1987.–1992*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest.

Pirjevec, J. (1995). *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije*. Koper: Lipa.

Repe, B. (2002). *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan.

Vodušek, V. (1996). *Tretja balkanska vojna: dosje 1989–1996*. Ljubljana: Slon.

Viri slik:

Slika 1: Vojak graničarskih enot JLA v Dravogradu

(dostopno na: <https://commons.wikimedia.org>, 11. 1. 2025)

Slika 2: Tanki JLA Sherman

(dostopno na: <https://commons.wikimedia.org>, 11. 1. 2025)

Slika 3: Svečani postroj vojakov JLA

(dostopno na: <https://commons.wikimedia.org>, 11. 1. 2025)